

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

.....

NGUYỄN THỊ NỤ

**ÁP DỤNG DẠY HỌC TÍCH CỰC ĐỂ HÌNH THÀNH
KHÁI NIỆM ĐỊA LÍ KINH TẾ – XÃ HỘI CHO HỌC
SINH LỚP 10 THPT Ở TỈNH BẮC KẠN**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Thái Nguyên – Năm 2008

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

.....

NGUYỄN THỊ NỤ

**ÁP DỤNG DẠY HỌC TÍCH CỰC ĐỂ HÌNH THÀNH
KHÁI NIỆM ĐỊA LÍ KINH TẾ – XÃ HỘI CHO HỌC
SINH LỚP 10 THPT Ở TỈNH BẮC KẠN**

Chuyên ngành: LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC ĐỊA LÍ

Mã số: 60.14.10

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: *TS. Nguyễn Việt Tiến*

Thái Nguyên – Năm 2008

Lời cảm ơn

Tôi xin bày tỏ lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc tới thầy giáo TS. Nguyễn Việt Tiến, người thầy đã tận tình hướng dẫn, chỉ bảo tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu để hoàn thành luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, khoa Sau Đại học và các thầy - cô giáo trong khoa Địa lí trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên; Sở Giáo dục - Đào tạo Bắc Kạn, trường THPT Chuyên Bắc Kạn, các thầy cô giáo và các em học sinh ở các trường thực nghiệm, cùng bạn bè, đồng nghiệp và những người thân trong gia đình đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi học tập, nghiên cứu hoàn thành luận văn này.

Thái Nguyên, tháng 09 năm 2008

Tác giả

Nguyễn Thị Nụ

Lời cam đoan

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả trong luận văn là trung thực, đảm bảo tính khoa học.

Thái Nguyên, tháng 09 năm 2008

Tác giả

Nguyễn Thị Nụ

MỤC LỤC

	Trang
Lời cam đoan	2
Mục lục	3
Các cụm từ viết tắt trong luận văn	6
Danh mục các bảng biểu	7
Phần I. Mở đầu	
1. Lý do chọn đề tài	8
2. Mục đích, nhiệm vụ nghiên cứu	10
2.1. Mục đích nghiên cứu	10
2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu	10
3. Giới hạn nghiên cứu của đề tài	10
4. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	11
5. Phương pháp nghiên cứu	14
6. Những đóng góp và điểm mới của luận văn	14
7. Cấu trúc của luận văn	15
Phần II. Nội dung	
Chương 1. Cơ sở lý luận và thực tiễn của đề tài	16
1.1. Cơ sở lý luận	16
1.1.1. Nhận thức về khái niệm	16
1.1.2. Khái niệm địa lí và khái niệm địa lí kinh tế – xã hội	18
1.1.3. Con đường hình thành khái niệm, khái niệm địa lí và khái niệm địa lí KT - XH	20
1.1.3.1. Hình thành khái niệm khoa học	20
1.1.3.2. Hình thành khái niệm địa lí và khái niệm địa lí KT – XH	23
1.1.4. Tiếp cận phương pháp dạy học tích cực	25
1.1.4.1. Khái niệm phương pháp dạy học tích cực	25
1.1.4.2. Đặc trưng cơ bản của các phương pháp dạy học tích cực	25

1.2. Cơ sở thực tiễn	28
1.2.1. Khái quát đặc điểm tự nhiên, KT – XH và văn hoá ảnh hưởng tới giáo dục tỉnh Bắc Kạn	28
1.2.2. Đặc điểm tâm lý và nhận thức của HS lớp 10 THPT tỉnh Bắc Kạn	29
1.2.2.1. Đặc điểm tâm lý	29
1.2.2.2. Đặc điểm nhận thức	30
1.2.3. Thực trạng dạy – học môn Địa lí và khái niệm địa lí KT – XH lớp 10 THPT tỉnh Bắc Kạn	31
1.2.3.1. Tình hình giảng dạy của giáo viên Địa lí	31
1.2.3.2. Tình hình học tập của học sinh	36
1.2.4. Sự cần thiết phải tăng cường áp dụng phương pháp dạy học tích cực để hình thành kiến thức địa lí và khái niệm địa lí KT – XH lớp 10 THPT tỉnh Bắc Kạn	39
1.2.4.1. Mục đích đổi mới phương pháp dạy học	39
1.2.4.2. Tình hình dạy – học Địa lí và khái niệm địa lí KT – XH lớp 10 THPT ở tỉnh Bắc Kạn	40
1.2.4.3. Vai trò, ý nghĩa của hệ thống khái niệm địa lí KT – XH trong chương trình Địa lí 10 THPT	41
1.2.5. Tiểu kết chương 1	41
Chương 2. Một số phương pháp hình thành khái niệm địa lí KT - XH cho HS lớp 10 THPT ở tỉnh Bắc Kạn	43
2.1. Mục tiêu, nội dung chương trình, SGK Địa lí 10 THPT	43
2.1.1. Mục tiêu chương trình	43
2.1.2. Nội dung chương trình	44
2.2. Xác định hệ thống khái niệm địa lí KT – XH trong SGK Địa lí 10 THPT (Phần Địa lí KT – XH)	45
2.2.1. Cấu trúc, nội dung SGK Địa lí 10 THPT (Phần Địa lí KT – XH)	45
2.2.2. Phân cấp khái niệm	47
2.2.3. Hệ thống khái niệm địa lí KT - XH trong các bài học Địa	

lí 10 THPT	50
2.3. Tiếp cận phương pháp hình thành khái niệm địa lí KT - XH trong SGK Địa lí 10 THPT theo hướng dạy học tích cực	64
2.3.1. Phương pháp đàm thoại gợi mở	64
2.3.2. Phương pháp nêu vấn đề	67
2.3.3. Phương pháp thảo luận nhóm	71
2.3.4. Phương pháp khai thác tri thức địa lí từ bản đồ	73
2.3.5. Phương pháp Grap	76
2.4. Vận dụng các phương pháp dạy học tích cực hình thành khái niệm địa lí KT – XH một số bài trong SGK Địa lí 10 ở trường THPT tỉnh Bắc Kạn	78
- Bài 23. Cơ cấu dân số	80
- Bài 24. Phân bố dân cư. Các loại hình quần cư và đô thị hoá	84
- Bài 36. Vai trò, đặc điểm và các nhân tố ảnh hưởng đến phát triển, phân bố ngành giao thông vận tải	90
- Bài 40. Địa lí ngành thương mại	96
2.5. Tiểu kết chương 2	102
Chương 3. Thực nghiệm sư phạm	104
3.1. Mục đích, nhiệm vụ thực nghiệm	104
3.2. Nội dung thực nghiệm	104
3.3. Tổ chức thực nghiệm	105
3.4. Kiểm tra, đánh giá kết quả thực nghiệm	107
3.5. Tiểu kết chương 3	110
Kết luận và kiến nghị	111
Tài liệu tham khảo	114
Phụ lục	117

CÁC CỤM TỪ VIẾT TẮT TRONG LUẬN VĂN

VIẾT ĐẦY ĐỦ

Đối chứng

Giáo viên

Giáo dục và Đào tạo

Giao thông vận tải

Học sinh

Kinh tế – xã hội

Khoa học kỹ thuật

Phương pháp dạy học

Phương pháp dạy học tích cực

Thực nghiệm

Trung học cơ sở

Trung học phổ thông

Sách giáo khoa

Sách giáo viên

VIẾT TẮT

ĐC

GV

GD và ĐT

GTVT

HS

KT - XH

KHKT

PPDH

PPDHTC

TN

THCS

THPT

SGK

SGV

DANH MỤC CÁC BẢNG BIỂU

	Trang
Bảng 1.1. Số lượng GV Địa lí được phỏng vấn ở các trường THPT tỉnh Bắc Kạn	34
Bảng 1.2. Kết quả phỏng vấn GV Địa lí ở các trường THPT tỉnh Bắc Kạn	35
Bảng 1.3. Thống kê điểm kiểm tra 1 tiết của HS lớp 10 ở một số trường THPT tỉnh Bắc Kạn	36
Bảng 3.1. Thống kê các bài dạy thực nghiệm	105
Bảng 3.2. Trường và số lượng học sinh tham gia thực nghiệm	105
Bảng 3.3. Danh sách GV tham gia thực nghiệm và các bài dạy thực nghiệm	106
Bảng 3.4. Kết quả bài kiểm tra của lớp thực nghiệm và lớp đối chứng ở các trường THPT tỉnh Bắc Kạn	108
Bảng 3.5. Bảng điểm lớp thực nghiệm và đối chứng thông qua xử lí kết quả của bảng 3.4	109
Hình 1. Các khâu phản ánh cảm tính và nhận thức lý tính	21
Hình 2.1. Mô hình phân cấp hệ thống khái niệm	49
Hình 2.2. Các sơ đồ hệ thống khái niệm địa lí KT – XH theo bài học trong SGK Địa lí lớp 10 THPT	51
Hình 3. Biểu đồ so sánh kết quả thực nghiệm và đối chứng	109

PHẦN I. MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Đất nước ta đang bước vào giai đoạn công nghiệp hóa, hiện đại hóa với mục tiêu đến năm 2020, Việt Nam cơ bản trở thành nước công nghiệp, hội nhập với cộng đồng quốc tế. Nhân tố quyết định thắng lợi sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước là nguồn lực con người Việt Nam được phát triển cả về số lượng và chất lượng trên cơ sở mặt bằng dân trí được nâng cao. Việc này cần được bắt đầu từ giáo dục phổ thông mà trước hết là phải bắt đầu từ việc xác định mục tiêu đào tạo. Khoản 1, Điều 27, Luật Giáo dục quy định mục tiêu của giáo dục phổ thông là *“Giúp học sinh phát triển toàn diện về đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm mỹ và các kỹ năng cơ bản, phát triển năng lực cá nhân, tính năng động sáng tạo, hình thành nhân cách con người Việt Nam Xã hội Chủ nghĩa, xây dựng tư cách và trách nhiệm công dân, chuẩn bị cho học sinh tiếp tục học lên và đi vào cuộc sống lao động, tham gia xây dựng và bảo vệ tổ quốc”*.

Sự phát triển nhanh chóng, mang tính bùng nổ của cách mạng khoa học và công nghệ hiện đại đã làm cho học vấn mà nhà trường phổ thông trang bị không thể thu nhận được mọi tri thức mong muốn. Vì vậy, phải coi trọng việc dạy phương pháp, dạy cách tự tìm kiếm kiến thức của loài người, trên cơ sở đó mà tiếp tục học suốt đời.

Bắc Kạn là một tỉnh miền núi, mới được tái lập năm 1997. Mặc dù có nhiều thay đổi kể từ khi tái lập, nhưng nhìn chung đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của tỉnh còn gặp nhiều khó khăn. Mặt bằng dân trí của tỉnh Bắc Kạn còn thấp hơn rất nhiều so với các tỉnh đồng bằng. Chất lượng học tập các môn nói chung ở trường Trung học phổ thông (THPT) và môn Địa lí nói riêng còn yếu. Học sinh đa số là con em đồng bào các dân tộc thiểu số, khả năng giao tiếp xã hội hạn chế, khả năng tiếp thu tri thức còn bị động.